Meerjarig Departementaal Informatieplan OCW 2022-2026

Versie 1.0

Datum	27 september 2022
Status	Definitief
Onze referentie	1299285

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doel meerjarig departementaal informatieplan OCW

Dit document betreft het eerste meerjarig departementaal informatieplan van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). De basis hiervoor is gelegen in het Besluit CIO-stelsel Rijksdienst 2020[1]. Dit informatieplan is onderdeel van een totaalpakket informatieplannen van alle departementen dat voor het eerst in 2022 aan de Tweede Kamer wordt verstuurd. De CIO Rijk stelt hierbij een overkoepelende Rijksbrede beschouwing op.

Digitale middelen zijn inmiddels vitaal voor het functioneren van onze samenleving. De coronapandemie heeft ons dit versterkt laten ervaren. Het informatieplan OCW geeft inzicht in onze belangrijkste ontwikkelingen en plannen op het gebied van ICT en digitalisering en de opgave voor OCW daarbij. Het biedt inzicht in de prioritaire doelstellingen van de informatievoorziening van het departement voor de komende drie tot vijf jaar. Dit inzicht biedt de mogelijkheid synergie te creëren en waar nodig werkzaamheden bij OCW te prioriteren.
Het informatieplan wordt jaarlijks geüpdatet vanwege de snelle technologische ontwikkelingen, de daarbij behorende (politieke) verwachtingen en de noodzakelijke vervangingen van bestaande infrastructuur die aan steeds hogere eisen moet voldoen. Het informatieplan is daarmee de richtinggevende schakel tussen de lange termijn i-visie van OCW en de jaarplannen van de dienstonderdelen van OCW.

1.2 Dilemma's bij opstellen informatieplan OCW

Het opstellen van het informatieplan OCW bracht de volgende dilemma's met zich mee:

- Richt het informatieplan OCW zich op de informatievoorziening van OCW of op de bredere vraag hoe de informatievoorziening kan bijdragen aan de maatschappelijke opgaven van OCW? Rijksbreed is gekozen om te starten met de opgave. Het dilemma hierin is dat de uitvoering voor een belangrijk deel is belegd bij het veld, grotendeels bestaande uit private instellingen met een publieke taak die veel verschillende keuzes nemen voor de inrichting van hun dienstverlening. Starten met de maatschappelijke opgave heeft als consequentie dat de toekomstvisie sterk afhankelijk is van de vraag op welke wijze wordt samengewerkt bij de informatievoorziening.
- De rol van OCW bij de ketensamenwerking verandert. De bestaande structuren voor het maken van afspraken over ketensamenwerking zijn sterk gericht op gelijkwaardigheid. OCW kan via wetgeving regie voeren maar het grootste deel van de inrichting wordt bepaald door bestuurlijke afspraken, waarbij geen sprake is van een duidelijke ketenregisseur. Voor het oplossen van strategische vraagstukken is dit soms onvoldoende en is er behoefte aan meer regie. Bij de groeifondsvoorstellen is dit onderkend en zal hieraan worden gewerkt. Doordat het Informatieplan meerjarig is, wordt geanticipeerd op een toekomstige rol van OCW. Dat kan OCW niet zelfstandig doen. Dat betekent dat er voor het Informatieplan OCW ook afstemming nodig is met het veld. En dat de rolverdeling in de loop van de tijd verder wordt ingevuld.
- Is er sprake van een gemeenschappelijke ambitie of een gemeenschappelijk plan?
  Het Informatieplan start met een gemeenschappelijke ambitie die jaarlijks wordt bijgesteld en moet uitgroeien tot een plan. Het informatieplan wordt jaarlijks bijgesteld aan de hand van ervaringen en veranderende eisen.
- De schotten tussen domeinen en sectoren worden fluïde. Vijftien jaar geleden hadden onderwijssectoren en cultuurdomeinen eigen beleid en waren er ook grote verschillen

[1] Kamerstuk 26643, nr. 739

tussen de wijze waarop de informatievoorziening was georganiseerd. Sindsdien is steeds meer gekeken naar gemeenschappelijkheid, hiervoor wordt ook steeds meer samengewerkt. Bijvoorbeeld bij onderwijs tussen de po/vo- en mbo/ho-sectoren. En bij cultuur tussen archieven, bibliotheken, musea en cultuurmakers. In de toekomst zal dit sturen op samenhang nog versterkt worden. Bij een meerjarig Informatieplan wordt hierop geanticipeerd.

1.3 Leeswijzer

Het informatieplan OCW is slechts een van de instrumenten waarmee gestuurd wordt op de informatievoorziening. Daarom wordt in de leeswijzer toegelicht hoe het informatieplan OCW wordt gepositioneerd.

- Het informatieplan OCW verwijst naar vastgesteld beleid. De motivatie voor dit beleid wordt opgeschreven in beleidsbrieven. Dit informatieplan is beknopt en bevat geen motivatie van de keuzes. Hiervoor wordt verwezen naar de beleidsbrieven.
- In het informatieplan OCW wordt onderscheid gemaakt tussen prioritaire doelstellingen van OCW en interne doelstellingen van de dienstonderdelen van het concern van OCW. Bij de prioritaire doelstellingen van OCW wordt samengewerkt en is er sprake van gemeenschappelijke verandertrajecten. Bij de interne doelstellingen van de dienstonderdelen heeft elk dienstonderdeel een eigen prioritering en ook eigen verandertrajecten die terug te vinden zijn in het informatieplan van het dienstonderdeel. De interne doelstellingen van de dienstonderdelen worden beschreven in het departementaal informatieplan, om te zorgen dat de informatieplannen van de dienstonderdelen aansluiten bij het departementaal informatieplan. Om echt te kunnen sturen op digitalisering is niet alleen een departementaal informatieplan OCW nodig, maar ook de hierbij aansluitende informatieplannen van dienstonderdelen.
- Het informatieplan OCW is bedoeld om samenhang te creëren en richting te geven aan de samenwerking. Hiermee is het ook selectief, er zijn veel meer doelstellingen met bijbehorend beleid, programma's en activiteiten. Daarom zal het informatieplan OCW ook geen uitputtend beeld geven van alle ontwikkelingen op gebied van de informatievoorziening.
- Het informatieplan OCW is in ontwikkeling. Dit is de eerste versie van het informatieplan OCW. De komende jaren zal verder gewerkt worden aan samenhang en concreetheid, waarbij geleerd wordt van ervaringen.

1.4 Maatschappelijke opgave OCW

De maatschappelijke opgave van OCW is om bij te dragen aan een slim, vaardig en creatief Nederland.

Voor het realiseren van deze opgaven heeft OCW stelsels ingericht. In de stelsels[2] is sprake van grote mate van autonomie van de afzonderlijke instellingen. Onderwijs-, wetenschaps- en cultuurinstellingen zijn zelf verantwoordelijk voor de inrichting van hun informatievoorziening. OCW stelt beleid, kaders en wetgeving op, zorgt voor financiering van de instellingen om hun taak uit te voeren en ondersteunt ontwikkelingen waar nodig, bijvoorbeeld bij de aanvragen vanuit de domeinen bij het nationaal groeifonds. Er zijn samenwerkingsorganisaties in het onderwijs zoals Kennisnet, SURF, Studielink, Studiekeuze123 en SBB die de onderwijsinstellingen helpen met digitalisering in de keten. Zowel met kennis, architectuur als met gemeenschappelijke voorzieningen.
Binnen het cultuurdomein vervullen onder andere het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE) en DEN, Kennisinstituut Cultuur en Digitale Transformatie, op dit vlak een centrale rol. NDE ontwikkelt

[2] De stelsels worden toegelicht in de bijlage.

gemeenschappelijke voorzieningen voor de erfgoedsector en werkt ook aan een referentie-architectuur. DEN doet aan deskundigheidsbevordering in de brede culturele en creatieve sector en helpt organisaties met het benutten van de kansen van digitalisering.

DUO bekostigt onderwijsinstellingen om dezen hun werk te laten doen . Daarnaast wordt studiefinanciering in de vorm van een beurs of lening verstrekt aan studenten zodat onderwijs voor iedereen toegankelijk is. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) verstrekt cultuursubsidies voor het maken, verspreiden en beheren van cultureel erfgoed. De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) investeert in wetenschappelijk onderzoek. Daarnaast bevorderen zes cultuurfondsen dynamiek, experiment en vernieuwing middels subsidies. Collectiehoudende organisaties als Nationaal Archief (NA), Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en Koninklijke Bibliotheek hebben als specifieke uitdaging dat het archiveren en bewaren van cultureel erfgoed voor een belangrijk deel van papier is overgegaan naar digitaal. Het is nog een hele klus digitale informatie, dat als cultureel erfgoed moet worden bewaard, zo op te slaan en te beheren dat deze duurzaam toegankelijk blijft. Het NA heeft hierbij ook een meer adviserende en voorschrijvende rol gekregen hoe digitale informatie kan worden aangeleverd om duurzaam te kunnen bewaren. In het Cultuurdomein beheert de Koninklijke Bibliotheek (KB) de Landelijke Digitale Infrastructuur voor het netwerk van openbare bibliotheken en houdt de landelijke digitale bibliotheek in stand. Ze draagt zorg voor de nationale bibliotheekverzameling – fysiek en digitaal - en stimuleert het gebruik ervan door onderzoekers en erfgoedgebruikers. Ook de beide inspecties, Inspectie van het Onderwijs (IvhO) en Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed (IOE), hebben een specifieke opgave bij het toezicht houden op en adviseren over de kwaliteit van het onderwijs en de duurzame toegankelijkheid van overheidsinformatie.

Er worden voor de uitvoering van deze taken vele ICT-systemen ontwikkeld, beheerd en aangepast. Voorbeelden hiervan zijn systemen voor het verzamelen van data, het berekenen van subsidiebedragen, het opslaan van informatie zoals beschikkingen, adviezen en onderzoeken, en voor het ontsluiten van informatie voor gebruik door anderen. Het gaat erom de juiste informatie op het juiste moment en op de juiste plek beschikbaar te hebben. OCW stelt hiervoor kaders, zorgt voor waarborgen met wet- en regelgeving en ondersteunt initiatieven om een goede informatievoorziening te organiseren, zowel voor de domeinen als voor de uitvoeringsorganisaties. Met de opgaven van OCW op het netvlies ligt er een forse opgave op i-gebied voor OCW. Hierbij hebben beleidsdirecties, wetgevers, uitvoeringsorganisaties en toezichthouders ieder hun eigen rol. De Chief Intelligence Officer (CIO) faciliteert hen bij deze opdracht door te zorgen voor overzicht en inzicht.

2 Informatievoorziening binnen de maatschappelijke opgave

2.1 Een keten van samenwerking

Voor het vervullen van de maatschappelijke opgaven van OCW speelt de informatievoorziening een belangrijke rol. Om de informatievoorziening aan te laten sluiten bij de maatschappelijke opgaven is samenwerking nodig, niet alleen binnen organisaties maar ook tussen organisaties.
Hiervoor moet al vroeg in het **beleidsproces** aandacht worden besteed aan de kansen en risico's van digitalisering voor de samenleving en hier in het beleid expliciete keuzes in te nemen. Het gaat dan bijvoorbeeld om vragen als hoe fysiek en digitaal onderwijs zich tot elkaar verhouden, de vraag om een digitale school voor thuiszitters, het belang van het beschermen van leerling- en studentgegevens. Dit vergt duidelijke kaders die via wetgeving of middels bestuurlijke afspraken tot stand kunnen komen. Een voorbeeld van wetgeving is de wet "Pseudonimiseren van het persoonsgebonden nummer van een onderwijsdeelnemer" die in 2018 in werking is getreden. Voor

het versterken van de digitale weerbaarheid is het voornemen bestuurlijke afspraken te maken over normering voor informatieveiligheid in het primair en voortgezet onderwijs.

Daarnaast moet de overheid zelf een betrouwbare, transparante partner zijn bij het uitvoeren van haar taak, of dit nu het maken is van beleid (OCW), toekennen van bekostiging aan scholen (DUO), verstrekken van een woonhuissubsidie aan eigenaren van een monument (RCE) of van het bewaren van cultureel erfgoed (NA). En houden beide inspecties, IvhO en IOE toezicht op respectievelijk de kwaliteit van het onderwijs en van erfgoedinformatie. Bij al deze taken moet zowel aandacht zijn voor het openbare karakter van de overheidsinformatie als van de bescherming van de beheerde persoonsgegevens en staat de continuïteit van de (digitale) dienstverlening voorop. Hiervoor bestaat afstemming rondom de werkagenda digitalisering van het nieuwe kabinet (voorheen Nationale Digitaliseringsstrategie) en de digitale agenda van de overheid zelf (DIGIbeter Agenda).

Er is een doorlopende lijn van activiteiten vanaf de verandering in de samenleving als gevolg van digitalisering, de aansluiting daarop met nieuw beleid, de uitvoering van taken bij de uitvoeringsorganisaties en het brede gebruik van alle data en informatie die in die hele keten worden geproduceerd. Het ministerie heeft daarbij een aantal speerpunten:

- De samenwerking met partners in de hele informatieketen
- Het creëren van inzicht en overzicht
- Maken van afspraken die samenwerking in de keten bevorderen

Samenwerking is nodig om te voldoen aan de maatschappelijke opgaven. Inzicht en overzicht is nodig om enerzijds beleid en uitvoering op elkaar te laten aansluiten en anderzijds samen te werken in uitvoeringsketens. Om te kunnen samenwerken in uitvoeringsketens is het essentieel dat afspraken worden gemaakt over de wijze waarop wordt samengewerkt. Voor het departementaal informatieplan ligt de focus op afspraken die nodig zijn om de informatievoorziening zodanig in te richten dat ketensamenwerking optimaal wordt gefaciliteerd.

Ad 1. Samenwerking in de hele informatieketen
In deze paragraaf wordt toegelicht hoe de samenwerking in algemene zin is georganiseerd. Bij de prioritaire doelstellingen wordt beschreven bij welke trajecten de komende jaren wordt in het bijzonder wordt samengewerkt om specifieke doelen te realiseren. Vaak vergt dit een intensievere vorm van samenwerking en sturing dan hieronder beschreven. Dit gebeurt middels programma- of projectsturing. Met de ervaring die hiermee wordt opgedaan, kan later geëvalueerd worden of naast projectsturing ook ketensturing nodig is.

<u>Samenwerking binnen het concern</u>
Het aansluiten op maatschappelijke ontwikkelingen met beleid en uitvoering kan alleen als alle partijen in de informatieketen samen optrekken. De samenwerking vindt plaats op een aantal manieren:

- Samenwerking tussen beleid, uitvoering en toezicht, om I in het hart van beleid te brengen. waarbij de inspecties een onafhankelijke positie hebben, maar op gebied van informatievoorziening samenwerken.
- Samenwerking om aan te sluiten op Rijksbrede thema’s zoals privacy, beveiliging, meer doen met data en een open en transparante overheid.
- Gezamenlijk ontwikkelen en beheren van concernvoorzieningen zoals de digitale werkplek van OCW, archief- en zaaksysteem Proza, gedeelde applicaties en bedrijfstoepassingen.
- Samenwerking bij gebruik van I-instrumenten zoals I-visie, I-portfolio, bij uitvoeren CIO-oordelen, bij levenscyclus-gestuurde veranderingen en bij training van medewerkers.

Samenwerking binnen het onderwijsdomein
Om synergie te creëren in de uitwerking van de digitaliseringopgaven in de verschillende OCW-domeinen bestaat in het onderwijsdomein de sectoroverstijgende "Informatiekamer Onderwijs" waar naast OCW (SG, DG's, DGDUO en IGO) de sectororganisaties PO-Raad, VO-raad, MBO Raad, VH en UNL deelnemen en hun uitvoerders SURF en Kennisnet. SURF en Kennisnet hebben een specifieke en essentiële rol in het faciliteren van de ketensamenwerking.

Samenwerking binnen het cultuurdomein
Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE) ondersteunt samenwerking op I-gebied tussen erfgoedinstellingen. Organisaties die erfgoedcollecties beheren werken er samen aan de uitvoering van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed (NSDE), opgesteld door OCW in samenwerking met de sector[3]. De NSDE is gericht op het verbeteren van de houdbaarheid, bruikbaarheid en zichtbaarheid van digitaal erfgoed en informatie over dit erfgoed. Een centrale doelstelling van de in 2021 vernieuwde strategie is het verbinden van de collecties van verschillende types collectie-beherende organisaties: archieven, bibliotheken, musea, instellingen voor AV en media, design en digitale cultuur, en onderzoeks- en onderwijsinstellingen die zich toeleggen op de *digital humanities*.

Er zijn ook specifieke samenwerkingsverbanden voor collectie-beherende organisaties op het gebied van de podiumkunsten (Podiumkunst.net) en design en digitale cultuur (Netwerk Archieven Design en Digitale Cultuur). Zij hebben naast een verbindende rol, ook een rol als kennisplatform. Beide zijn eveneens aangesloten bij het NDE.

Organisaties in de brede culturele sector kunnen daarnaast gebruik maken van de diensten van het kennisinstituut cultuur & digitale transformatie (DEN). DEN helpt organisaties, waaronder erfgoed- maar ook cultuur-producerende instellingen, de kansen van digitalisering te benutten. Daartoe stelt het onder andere een stappenplan op voor het toekomstbestendiger maken van de ICT-infrastructuur van instellingen en organiseert het leergangen om de cultuursector digitaal vaardig te maken en ter ondersteuning van medewerkers die op strategisch niveau de digitale transitie van hun instelling moeten begeleiden (via de DEN Academie).

Ad 2. Het creëren van inzicht en overzicht

Inzicht en overzicht binnen concern OCW
Binnen het concern OCW zijn de dienstonderdelen verantwoordelijk voor het maken van eigen overzichten. Het gaat hierbij om meerdere overzichten, zoals informatieplannen, portfolio-overzichten en financiële overzichten. Rijksbreed worden i-instrumenten ontwikkeld met kaders die gesteld worden aan overzichten en aan de processen die gelden voor ontwikkeling en publiceren van deze overzichten met als doel overzichten beter vergelijkbaar te maken en hiermee inzicht te creëren. Op concernniveau worden afspraken gemaakt over de implementatie van deze i-instrumenten.
In de uitvoering heeft sinds de jaren '90 een verschuiving plaatsgevonden van nieuwbouw van ICT-systemen naar aandacht voor ICT-beheer, onderhoud en vervanging van het ICT-landschap. Hierbij moet een balans gevonden worden tussen beleidsgedreven en levenscyclusgedreven veranderingen. Dit vraagt inzicht in de toegevoegde waarde die systeemaanpassingen kunnen bieden afgezet tegen de investeringen die hiervoor nodig zijn. Zodat een goed onderbouwde prioritering mogelijk is. Teven stelt het eisen aan de overzichten. Deze zijn niet alleen bedoeld om te sturen op projecten maar ook om te bepalen wanneer vervanging nodig is.
Levenscyclusgestuurde veranderingen stellen eisen aan de financiële sturing. Dienstonderdelen die werken met een baten-lasten stelsel kunnen ICT-investeringen als immateriële activa afschrijven. Hierdoor worden incidentele investeringslasten uitgesmeerd in de tijd en kunnen optimale en goed

[3] Nationale Strategie Digitaal Erfgoed 2021-2024 | Beleidsnota | Rijksoverheid.nl

getimede investeringsbeslissingen worden genomen. Bij dienstonderdelen die werken met een kasstelsel kan dit niet.

Inzicht binnen het cultuurdomein
Inzicht in de gewenste situatie voor de ketensamenwerking.
Dit inzicht wordt geboden door de gemeenschappelijke Digitaal Erfgoed Referentiearchitectuur (DERA). Hiermee wordt zichtbaar welke bijdragen de activiteiten van NDE leveren aan de Nationale Strategie Digitaal erfgoed. Het streven is om ook in beeld te brengen op welke wijze de activiteiten van cultuurmakers aansluiten op de DERA.

Inzicht in de ontwikkeling van cultuur in brede zin en van erfgoed
De Boekmanstichting brengt met de Cultuurmonitor vanaf 2021 jaarlijks de staat van kunst en cultuur in Nederland in beeld.
RCE onderhoudt een Erfgoedmonitor die feiten en cijfers over het erfgoed in Nederland presenteert. Hiermee wordt inzicht gegeven in de ontwikkeling en staat van het erfgoed in Nederland. Deze data zijn voor iedereen toegankelijk.
IOE heeft een Monitor Monumenten en Archeologie Gemeenten, waarin de gemeenten bevraagd worden over beleid, uitvoering, toezicht en handhaving op het gebied van archeologie en monumenten.
Het bestuursdepartement maakt eens in de 4 jaar een Erfgoedbalans, waarin de stand van zaken met betrekking tot erfgoed wordt gerelateerd aan het beleid.

Binnen het cultuurdomein wordt bij een aantal subsidies de voorwaarde verbonden dat de digitaliseringsactiviteiten bijdragen aan de Nationale Strategie en voldoen aan de door DERA gestelde kaders. De subsidieverstrekker is verantwoordelijk voor sturing op resultaten, de wijze van sturing kan per subsidie verschillen.

Inzicht binnen het onderwijsdomein
Voor het onderwijsdomein bestaat als publiek-private referentiearchitectuur de Referentie Onderwijs Sector Architectuur (ROSA). De ROSA moet inzicht bieden van de sector overschrijdende samenwerking. Binnen elke (onderwijs-) sector wordt gewerkt aan een sectorarchitectuur die inzicht bieden van de samenwerking binnen die sector.
Binnen het onderwijsdomein worden samenwerkingsorganisaties gesubsidieerd en projecten geïnitieerd om de samenwerking op ICT gebied een impuls te geven. De opdrachtgever is verantwoordelijk voor sturing op resultaten, de wijze van sturing kan verschillen. Bij de groeifondsvoorstellen gelden Rijksbrede kaders voor de wijze van sturing.

Ad 3. Maken van afspraken die ketensamenwerking bevorderen

Samenwerkingsafspraken concern OCW
Het maken van afspraken stelt eisen aan de governance. Binnen het ministerie heeft de Chief Information Officer (CIO) in het Besluit CIO-stelsel Rijksdienst 2020 het mandaat gekregen voor het creëren (en borgen) van inzicht en overzicht. Het CIO-besluit biedt de grondslag voor de instelling van een departementale CIO en een departementale CISO alsmede voor de CIO's en CISO's bij de dienstonderdelen. Door de nieuwe rollen is opnieuw gekeken naar de taakverdeling en mandaten op het onderwerp digitalisering. Het OCW-mandaatbesluit is hierop aangepast, de afstemmingslijnen zijn herzien en een nadere uitwerking van specifieke afspraken is uitgewerkt.
Het OCW-CIO-netwerk is een aantal jaren geleden ingesteld met eenzelfde doel, het creëren van inzicht en overzicht. In de i-visie die in 2020 is vastgesteld, heeft het concern OCW zich gecommitteerd aan het werken als één concern met alle dienstonderdelen (DUO, RCE, NA) en de inspecties (Inspectie van het Onderwijs, Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed). De Koninklijke Bibliotheek (KB) heeft in dat netwerk als zelfstandig bestuursorgaan een bijzondere positie.

Een concernarchitectuur kan helpen bij het vertalen van doelstellingen naar afspraken. Er zal een concernarchitectuur ontwikkeld worden die zal aansluiten bij de Enterprise Architectuur Rijk (EAR) die eveneens nog ontwikkeld moet worden.

Ketensamenwerking binnen onderwijssectoren en cultuurdomeinen
Voor ketensamenwerking is het essentieel dat afspraken worden gemaakt die richting geven aan de samenwerking. Hierbij kunnen vele soorten afspraken worden onderscheiden. Bestuurlijk worden afspraken gemaakt over gemeenschappelijke doelstellingen, taak- en rolverdeling en de wijze waarop kaders tot stand komen en hoe gestuurd wordt op de implementatie van deze kaders. Architecturen zijn nodig om samenhang te borgen en de vertaling te maken van bestuurlijke doelstellingen naar kaders voor de inrichting, zowel voor de organisatie, de informatiehuishouding en de techniek. Voor gegevensuitwisseling tussen ICT-systemen zijn standaarden nodig.Vaak zijn dit internationale standaarden die essentieel zijn om te zorgen dat systemen van een groot aantal leveranciers gegevens met elkaar kunnen uitwisselen. De architectuur bepaalt welke standaarden waar worden toegepast en geeft kaders voor de wijze waarop ze geïmplementeerd moeten worden.

Bij afsprakenstelsels, Architectuurkaders en standaarden moet OCW aansluiten bij het bredere overheidsbeleid zoals dat door het Rijk en door Europa wordt bepaald. Hierdoor kan de overheid in samenwerking met de markt gebruikmaken van moderne technologische platformen voor ontsluiting van en toegang tot zowel publieke als private, en als open en gevoelige gegevens. Het richting gevende instrument daarvoor is de Nederlandse Overheid Referentie Architectuur (NORA). Voor de verschillende stelsels van OCW worden eigen referentiearchitecturen ontwikkeld. De uitdaging is te zorgen dat al deze referentiearchitecturen aansluiten op de NORA en waar nodig op elkaar. Hiermee ontstaat een stelsel van referentiearchitecturen dat een bijdrage kan leveren aan het bieden van inzicht en overzicht.

2.2 Prioritaire doelstellingen

In deze hele keten van samenwerking is op dit moment een aantal **prioritaire doelstellingen** van belang **die bijdragen aan de kwaliteit, de continuïteit en betrouwbaarheid van de dienstverlening bij de OCW-instellingen en bij OCW**:

1. Voldoende niveau van informatieveiligheid om bestand te zijn tegen cyberaanvallen
2. Het zijn van een open en transparante overheid en publiek bekostigde instellingen
3. Meer waarde creëren met data
4. Verantwoord omgaan met nieuwe technologieën (onder andere met een focus op AI)

Ad.1. Voldoende niveau informatieveiligheid
Voor alle instellingen in de OCW-domeinen en OCW zelf is het zaak voldoende beschermd te zijn tegen cyberaanvallen. Het risico van maatschappelijk ontwrichting is groot als door een cyberaanval scholen niet meer bekostigd kunnen worden en leraren hun salaris, of studenten hun studiefinanciering niet meer ontvangen. De voorbeelden hiervan liggen helaas voor het oprapen. Dit vergt dat er meer regie moet komen op het borgen van de informatieveiligheid. In het Kamerdebat over digitalisering in het onderwijs is hierover al veel gedeeld, recent heeft u de brief[4] met antwoorden op uw vragen ontvangen. Wat voor informatieveiligheid geldt, geldt evenzeer voor (het beschermen van) privacy. Daar waar bijvoorbeeld leveranciers onvoldoende aandacht besteden aan privacy, kan ingrijpen vanuit de overheid noodzakelijk zijn.

Veiligheid concern OCW

Binnen het concern OCW is al veel gedaan om de informatiebeveiliging op orde te krijgen, maar dit onderwerp vraagt natuurlijk blijvend aandacht. De beveiligingsrisico's nemen immers toe en er moet ingespeeld worden op Rijksbrede ontwikkelingen en inzet van nieuwe technologieën. Daarnaast bestaat het applicatielandschap voor een belangrijk deel uit applicaties waar bij het ontwerp nog onvoldoende rekening is gehouden met beveiligingseisen die nu gangbaar zijn. Hoewel deze zijn beveiligd, zullen bij vervanging andere ontwerpkeuzes gemaakt worden. Het concern OCW heeft zichzelf voor de komende periode de volgende doelen gesteld:

- Te werken conform de regels zoals vastgelegd in de AVG en de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO). [i]
- Risicobeheersing op een efficiënte en effectieve manier in te richten en te gebruiken als basis voor verbeteringen in de digitale omgeving van het concern;
- Bewustwording bij de medewerkers verhogen met betrekking tot privacy en informatiebeveiliging, zodat zij weten wat zij vanuit hun rol hieraan kunnen bijdragen en hierna handelen.
- Informatiebeveiliging en privacy vanaf de start als aspecten van de nieuw te ontwerpen dienst of applicatie opnemen en op deze manier werken volgens de uitgangspunten: *privacy by design* en *security by design*.
- Het inzicht in de verwerkingen van persoonsgegevens te verbeteren en het inzicht vergroten in het betrouwbaarheidsniveau van gegevens, systemen en diensten. Dit inzicht wordt gebruikt om naleving van de AVG en BIO te kunnen toetsen en verbetermaatregelen te bepalen.
- Te zorgen voor vangnet dat adequaat handelt na cybersecurity-incident, te denken aan CSIRT[ii].

Een deel van deze doelen wordt met extra prioriteit opgepakt door een daartoe opgericht programma.

Veilig Digitaal Funderend Onderwijs[5]

De digitale veiligheid van het funderend onderwijs moet structureel naar een hoger niveau worden gebracht zodat de privacy van leerlingen en de continuïteit van het onderwijs zijn geborgd. Instrumenten die hiervoor worden ingezet zijn:

- Een normenkader voor informatiebeveiliging en privacy voor het funderend onderwijs;
- Een monitor/benchmark van Informatiebeveiliging en privacy in het funderend onderwijs;
- Een Computer Emergency Response Team (CERT) voor het funderend onderwijs;
- Het centraal uitvoeren van DPIA's en het ondersteunen van schoolbesturen bij het opstellen van hun eigen DPIA's (door SIVON en Kennisnet);

De komende jaren bouwt OCW samen met de PO-Raad, de VO-raad, Kennisnet en SIVON stap voor stap aan een veilige digitale infrastructuur voor het funderend onderwijs. Daarbij sluiten we zo goed mogelijk aan op de behoeften van het onderwijs en op bestaande voorzieningen, zoals het Nationaal Dienstencentrum (NDC) bij Kennisnet en de dienst Veilig Internet van SIVON. Over de toekomst van de dienst Veilig Internet van SIVON is nog geen besluit genomen. In het najaar moet daar meer duidelijkheid over komen.

Veilig Digitaal mbo en ho

Ook in het hoger onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs wordt hard gewerkt aan het verhogen van de digitale weerbaarheid om zo de veiligheid en daarmee continuïteit en toegankelijkheid van het onderwijs te borgen. Er wordt voortgebouwd op bestaande of al aangekondigde maatregelen. Voor de instellingen gaat het om de volgende, globale ICT consequenties:

[5] verhogen-digitale-veiligheid-onderwijs-en-onderzoek.pdf (overheid.nl)

- Verdere ontwikkeling van het gedeeld normenkader voor digitale veiligheid met als uitgangspunt de ISO27002-normen, waar het Normenkader Informatiebeveiliging in het mbo en het hoger onderwijs op is gebaseerd.
- Inzet vanuit SURF op breder gebruik en aansluiting Security Operations Center (SOC) en een CERT en daarmee op het landelijk dekkend stelsel.
- Een jaarlijkse of tweejaarlijkse benchmark bij de instellingen, inclusief (interne en externe) audits.
- Centraal organiseren van cyberexpertise.
- Het vergroten van de awareness en verantwoording.

Onderzoeksinstellingen komen onder de Europese richtlijn Netwerk- en Informatiebeveiliging (NIB2) te vallen. Vanwege de voorgestelde definitie is echter de reikwijdte nog onduidelijk. Omdat de impact op de onderwijs- én onderzoeksinstellingen nog niet helder is, wordt in het najaar een impactanalyse uitgevoerd.

Ad.2. Open en transparante overheid en publiek bekostigde instellingen

Openheid en transparantie bij concern OCW
Openheid en transparantie zijn al jarenlang een speerpunt van OCW. Veel beleidsinformatie wordt bijvoorbeeld aangeboden via de websites OCW in cijfers en Scholen op de kaart. De eisen die gesteld worden aan transparantie zijn anders geworden door de recente invoering van de Wet Open Overheid (WOO) en de aankondigingen naar aanleiding van de Parlementaire Ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslagen (POK). Openheid is een doelstelling die zowel geldt voor de domeinen als voor het concern OCW. Openheid is daarnaast een belangrijke randvoorwaarde om meer te doen met data. De beleidsmatige inzet om in de domeinen meer te doen met data levert ook een bijdrage aan openbaarheid.

De POK gaf aanleiding tot het opstarten van het programma OCW Open. Het programma OCW Open heeft dan doel de informatiehuishouding te verbeteren. Informatie zal op juiste wijze gedocumenteerd en gearchiveerd moeten worden. Informatieverstrekking hoort daar logischerwijs ook bij, hierbij sluit OCW aan op de eisen die de WOO stelt.

De herziening van de Archiefwet is ook onderdeel van de informatiehuishouding. De Archiefwet wordt aangepast om beter bij de digitale ontwikkelingen te passen en heeft als doel informatie duurzaam toegankelijk te maken. Onderdeel van de nieuwe Archiefwet is dat de informatiehuishouding op orde moet zijn

Ad.3. Meer waarde creëren met data
Door data te delen kan meer waarde met data gecreëerd worden. Dit brengt zowel kansen als risico's met zich mee. Bij alle instellingen in de OCW domeinen en op het departement wordt eraan gewerkt om op een verantwoorde wijze meer te doen met data op verschillende vlakken en dito doelen.

Door meer te doen met data kan de dienstverlening worden verbeterd en een bijdrage worden geleverd aan het oplossen van maatschappelijke problemen, openheid en transparantie. Om dit te bereiken is nodig dat, in samenwerking met partijen in de (informatie)keten, de analyse van data, het delen, het combineren en het ontsluiten van data verder bevorderd en benut wordt.

Zorgvuldig gebruik van data vergt waarborgen voor privacy en veiligheid en het voorkomen van onwenselijk gebruik van algoritmen. Dit vergt dat bekend is wat de bijbehorende risico's zijn en dat adequate maatregelen worden getroffen om deze risico's te beperken. Hierbij moet rekening

worden gehouden met de groeiende set Rijksbrede en Europese kaders. In vervolg op het Besluit CIO-stelsel Rijksdienst 2021 is er een voornemen om in het voorjaar van 2023 een CDO-stelsel in te voegen als onderdeel van het voornoemde Besluit. Daarnaast moet rekening worden gehouden met de juridische kaders die gelden voor data-uitwisseling en het gebruik van data.

Meer doen met data binnen het concern OCW

Binnen het concern OCW is aandacht voor hoe beschikbare data een grotere rol kunnen spelen bij beleidsonderbouwing en beschikbaar kunnen worden gesteld voor meer wetenschappelijk onderzoek, waarbij dan ook een koppeling mogelijk is met andere overheidsdata. Op deze manier kan het inzicht vergroot worden en de gegevens gebruikt worden om conclusies te trekken en beter geïnformeerde beslissingen te nemen. Er wordt al veel data gedeeld, zowel binnen het concern OCW, tussen OCW en de domeinen en tussen het concern en met andere overheden. Bij het delen en duiden van data is het van belang de context te kennen. Een belangrijke veranderdoelstelling is dat contextinformatie wordt gedeeld, waarbij rekening wordt gehouden met de eisen die afnemers hier aan stellen.

De ambitie is het delen van data een impuls te geven door het gezamenlijk ontwikkelen van een datavisie en een datastrategie. Daarnaast is in 2021 een aanzet gegeven voor een intern datalab waardoor we kunnen experimenteren met data-analyse ten behoeve van beleidsontwikkeling. Samenwerking tussen de data science teams van OCW en dienstonderdelen wordt bevorderd. Deze data is ook belangrijk voor de Inspectie van het Onderwijs voor risicogericht toezicht.

Meer doen met data in het onderwijsdomein

In het onderwijsdomein wordt steeds meer met data gewerkt en gedeeld. Met de introductie van het Groeifonds krijgt deze ontwikkeling een verdere impuls. Het Groeifonds heeft geld beschikbaar gesteld voor een aantal trajecten die het mogelijk maken om meer te doen met data. Dit zijn trajecten die al eerder zijn gestart maar die nu opgeschaald kunnen worden. Noemenswaardig zijn het traject digitaliseringsimpuls voor mbo en ho en het traject digitaal Onderwijs Goed Geregeld! en Programma Edu-V.

Traject digitaliseringsimpuls mbo en ho

De digitaliseringsimpuls heeft als doel de ICT-infrastructuur van de mbo- en ho-sector te versterken. Het is een omvangrijk voorstel waarin aandacht wordt besteed aan verschillende elementen van digitalisering. Met dit voorstel krijgt het onderwijs de ruimte om de kansen van digitalisering te benutten. Het wordt mogelijk om onderwijsinnovaties sneller in te zetten in de onderwijspraktijk. Deze infrastructuur stelt eisen aan standaarden, modulariteit en interoperabiliteit. Dit vergt actieve samenwerking met de markt waarbij de publieke waarden voorop staan. De nieuwe sectorale ICT-voorzieningen worden 'by-design' volgens standaarden en architectuur gebouwd of ingekocht. De ICT-infrastructuur maakt het niet alleen mogelijk om binnen de sector samen te werken maar ook intersectoraal en zelfs op Europees niveau. Andere sectoren, zoals het primair onderwijs, gemeenten en de zorg, kunnen onderdelen van de ICT-infrastructuur gebruiken.

Traject digitaal Onderwijs Goed Geregeld!/ Programma Edu-V

Publieke en private partijen maken onderling afspraken die de eenvoudige, veilige en betrouwbare toegang tot en gebruik van digitale onderwijsmiddelen regelen voor het primair onderwijs, voortgezet onderwijs, speciaal onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs, zodat scholen gemakkelijker en met minder risico gebruik kunnen maken van digitale toepassingen in het onderwijs. Het resultaat is een sluitend afsprakenstelsel voor de (digitale) leermiddelenketen in het funderend onderwijs en het mbo met werkende (open) standaarden, basisvoorzieningen en afspraken waaraan alle partijen zich houden.

Meer doen met data in het cultuurdomein

Binnen het cultuurdomein werken zowel erfgoedinstellingen als cultuurmakers om meer te doen met data. Het gaat hier om verschillende soorten data:

- De erfgoedobjecten zoals de digitale weergaven van archiefstukken, schilderijen, beeld- en geluidsfragmenten. Bij erfgoed is de uitdaging dat deze duurzaam beheerd moeten worden.
- De metadata die de erfgoed objecten beschrijven. De metadata worden gebruikt om verhalen te vertellen. De uitdaging bij erfgoed is dat er veel verschillende doelgroepen zijn, elk met hun eigen behoeften. En de blik waarmee wij naar het verleden kijken verandert. Zoals wij nu bijvoorbeeld naar het slavernij verleden kijken. Dat betekent dat bij dezelfde erfgoedobjecten nu een ander verhaal wordt verteld dan een aantal jaren geleden.
- Metadata die nodig zijn voor onderbouwing van beleid. Bij bijvoorbeeld de erfgoedmonitor wordt in beeld gebracht wat er met erfgoed gebeurt. Dit maakt inzichtelijk of het beleid ook wordt uitgevoerd. Om een monitor op te stellen is informatie nodig. Hiervoor moeten metadata worden beheerd om deze informatie te kunnen verstrekken.

Trajecten bij erfgoedinstellingen

Binnen het erfgoeddomein wordt in NDE-verband gewerkt aan een afsprakenstelsel dat het mogelijk maakt meer te doen met data. Het doel is het verbinden van objecten zodat ze samen een verhaal vertellen. Voor het verbinden van objecten moeten afspraken worden gemaakt over de metadatering van objecten. Dit vergt aanpassingen in het beheer van collecties maar vraagt ook om aanpassingen van collectiebeheersystemen en om gemeenschappelijke voorzieningen. NDE werkt aan allerlei voorzieningen om digitaal erfgoed op de langere termijn houdbaar, bruikbaar en zichtbaar te houden. Voorbeelden zijn een termennetwerk en een datasetregister (voor het beter verbinden van objecten en collecties) en allerlei preserveringstools. In de komende jaren wil het netwerk gaan werken aan een gemeenschappelijke infrastructuur. En NDE onderhoudt contacten met leveranciers om er voor te zorgen dat hun systemen aansluiten bij de strategie.

Trajecten bij culturele organisaties

Ook DEN zet zich in om het gebruik van (open) data in het cultuurdomein te bevorderen, onder andere met behulp van innovatieve methoden, bijvoorbeeld op het gebied van AI. Voor dit doel doet het zelf onderzoek (in samenwerking met andere organisaties, in Nederland en Vlaanderen) en verstrekt het informatie aan zijn netwerk. Zo is DEN voorzitter van de Taskforce Samenwerkingsverband Publieksdata. Dit initiatief is erop gericht datagedreven publieksinzicht en kennis en kunde over publieksdata in de culturele sector te vergroten en samenwerking op dit domein te bevorderen.

Binnen de cultuur- en mediasector komt meer aandacht voor duurzaam datagebruik – in de ecologische zin. Het verzamelen, verwerken en uitwisselen van data legt in toenemende mate druk op onze energie- en grondstoffenvoorziening en kan direct en indirect schadelijke gevolgen hebben voor mens en milieu (ook buiten Nederland). In Europees verband is hier steeds meer aandacht voor; zo is duurzaamheid één van de zes aandachtspunten in de ontwerpverklaring over Europese digitale rechten en principes die in januari 2022 gelanceerd werd. In het erfgoeddomein blijkt een groeiend bewustzijn van de milieu-impact van datagebruik uit de oprichting van een NDE-netwerkgroep Green IT. In deze werkgroep wordt gebrainstormd over hoe erfgoedorganisaties hun milieu-impact zo klein mogelijk kunnen maken. De leden voerden daartoe al een kleinschalig verkennend onderzoek uit. DEN van zijn kant wil samen met een aantal partners een gemeenschappelijk programma gaan opzetten rond ecologische duurzaamheid in digitale cultuur.

Ad.4. Verantwoord omgaan met nieuw technologieën (met een focus op AI)
Verantwoord omgaan met nieuwe technologieën vereist dat op een verantwoorde wijze omgegaan wordt met de kansen die de technologie biedt. Hiervoor moet een goed beeld bestaan van de meerwaarde die geboden kan worden en de risico's die gepaard kunnen gaan met de invoering van deze technologie. Een voorbeeld is kunstmatige inteligentie (artificial intelligence, AI). Voorafgaand aan gebruik van AI dient bekend te zijn welke data en algoritmes je wilt en kunt gebruiken voor de toepassing die je voor ogen hebt, met aandacht voor de bias die in data en algoritmes aanwezig kunnen zijn. Dit vraagt om verkenningen, leren en experimenteren. Na de experimenteerfase moet planmatig gewerkt worden aan invoering van de nieuwe technologie. Dit stelt eisen aan de architectuur.

Verantwoord omgaan met AI in het onderwijsdomein
Voor toepassing van AI in het onderwijs wordt er actief samengewerkt met wetenschappers in de werkgroep onderwijs onder de AI coalitie[6]. In de eerste ronde van het groeifonds zijn middelen beschikbaar gesteld om een nationaal onderwijslab[7] in te richten. In het kader van de uitvoering van het Digitaal onderwijs actieplan 2021-2027 heeft de Europese Commissie een nieuwe adviesgroep ingesteld gericht op kunstmatige intelligentie (AI) en data in het onderwijs. Er worden onder andere ethische richtlijnen voor het gebruik van AI en data door leerkrachten opgesteld. Vanuit Nederland nemen hier twee experts aan deel vanuit de Radboud Universiteit en vanuit SURF. Afgelopen november is een EU-werkgroep digitaal onderwijs (DELTA) van start gegaan. Hier komen acties uit het Actieplan digitaal onderwijs 2021-2027 in een vroeg stadium langs. OCW coördineert de Nederlandse inzet voor deze werkgroep.

Verantwoord omgaan met AI in het cultuur-en media domein
Binnen het cultuur- en mediadomein heeft de werkgroep Cultuur en Media van de Nederlandse AI-Coalitie in de position paper *De kunst van AI voor iedereen* (2021) zijn visie uiteen op de inzet van algoritmen. De paper belicht de kansen van AI en de uitdagingen waar deze technologie de sectoren voor stelt. Op het gebied van privacy en veiligheid, maar bijvoorbeeld ook in relatie tot de groeiende marktmacht van grote technologiebedrijven (die de onafhankelijkheid van de media, maar ook de keuzevrijheid van cultuurproducenten en hun publiek, kan bedreigen) of risico's op het gebied van desinformatie en misinformatie (die indruisen tegen de doelen het Nederlandse mediabeleid). Het stuk formuleert eisen voor de inrichting van een AI-ecosysteem voor de cultuur- en mediasector, bedacht vanuit publieke waarden èn met oog voor het verdienvermogen van de sector. Ook benoemt het de (regionale, nationale en internationale) initiatieven die nu al lopen om zo'n ecosysteem te realiseren. De paper is vooral bedoeld om richting te geven aan toekomstige initiatieven op dit vlak.

Verantwoord omgaan met AI vanuit emancipatieperspectief
Vanuit de verantwoordelijkheid van OCW op het onderwerp emancipatie is, met hulp van de Europese Commissie, een opinie over AI en gender opgesteld[8]. Ook is een verkennend onderzoek uitgezet naar de relatie tussen AI en gender op de arbeidsmarkt[9].

[6] Onderwijs - Nederlandse AI Coalitie (nlaic.com)
[7] Nationaal Onderwijslab | Projecten ronde 1 | Nationaal Groeifonds
[8] opinion_artificial_intelligence_gender_equality_2020_en.pdf (europa.eu)
[9] Algorithmic bias in werving- en selectieprocedures - Women Inc

2.3 Doelstellingen van de dienstonderdelen

De dienstonderdelen van OCW zijn verantwoordelijke voor het uitvoeren van wettelijke taken zoals het bekostigen van scholen en studenten, afnemen van (digitale) examens, het verstrekken van cultuursubsidies en subsidies aan eigenaren van monumenten.

Het departementaal Informatieplan OCW prioriteert gemeenschappelijke doelen waar sprake is van gemeenschappelijke verandertrajecten. Daarnaast zijn er interne doelstellingen van dienstonderdelen waar wel sprake is van een gemeenschappelijke ambitie maar niet van gemeenschappelijke verandertrajecten. Het departementaal Informatieplan OCW definieert de interne doelstellingen van de dienstonderdelen. Elk dienstonderdeel is verantwoordelijk voor een eigen informatieplan waar de interne verandertrajecten in zijn opgenomen. Deze interne doelstellingen zijn net als de gemeenschappelijke doelstellingen te relateren aan de thema's van de I-Strategie Rijk. Hierdoor worden de Informatieplannen van de dienstonderdelen vergelijkbaar. Per doelstelling kunnen andere inrichtingskeuzes worden gemaakt en de prioriteiten kunnen verschillen. Dienstonderdelen hebben hiermee te maken met vele uitdagingen. Hieronder wordt kort toegelicht wat deze uitdagingen zijn, welke interne doelen dienstonderdelen nastreven en welke uitgangspunten worden gehanteerd voor het realiseren van deze doelen.

<u>Uitdagingen dienstonderdelen</u>
De uitdaging voor dienstonderdelen is dat zij de balans moeten bewaken tussen:

- Borgen van de continuïteit van de dienstverlening (*run*)
- Zorgen voor de aanpassing van de dienstverlening (*change*)

Lange tijd was bij informatiebeleid de focus op de *change*, de *run* kreeg minder prioriteit. Het is Rijksbreed onderkend dat een goede balans moet worden gehouden. Dit vereist ook inzicht, er moet duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen beide activiteiten, ook in financieel opzicht. Zodat ook financieel duidelijk is dat voldoende budget beschikbaar is om de continuïteit te borgen. Elk dienstonderdeel is zelf verantwoordelijk voor het borgen van de kwaliteit en continuïteit van de dienstverlening.
Dienstonderdelen hebben de volgende uitvoeringdoelen:

- Borgen continuïteit dienstverlening
- Verbeteren kwaliteit dienstverlening (incl. innovatie)
- Migratie naar de cloud
- Verbeteren kwaliteit sturing

Borgen van de continuïteit van de dienstverlening
Het borgen van de continuïteit van de dienstverlening is essentieel, dit geldt zowel voor de run als voor de change. Voor de run betekent dit dat leveren van de dienst conform de hieraan gestelde kwaliteitseisen geborgd kan worden. Bij de change moeten de randvoorwaarden aanwezig zijn die het mogelijk maken diensten op een effectieve en efficiënte wijze aan te passen. De eisen die aan de dienst gesteld worden kunnen wijzigen. Als de doorlooptijd en kosten voor aanpassen van de dienst te groot worden betekent dit dat niet meer de kwaliteit geleverd kan worden die de afnemer verlangt en is de continuïteit in gevaar.

Verbeteren kwaliteit dienstverlening
Werk aan Uitvoering (WaU)[10] is een actieprogramma dat gericht is op het verbeteren van de continuïteit, klantvriendelijkheid en flexibiliteit van de dienstverlening. Een belangrijk aandachtsgebied is een klantgerichte benadering waarbij rekening moet worden gehouden met verschillende doelgroepen die andere eisen stellen aan de werkstroom. Dit vergt ingrijpende

[10] Detail 2021D09236 | Tweede Kamer der Staten-Generaal

aanpassingen bij grote uitvoeringsorganisaties die vooral zijn ingericht op de massale verwerking van aanvragen van digivaardige burgers. Daarnaast wordt ingezet op het verbeteren van de infrastructuur zodat de flexibiliteit van de uitvoeringsorganisatie wordt vergroot.
Binnen OCW hebben 19 taakorganisaties voorstellen voor de werkagenda van de WaU ingediend, naast dienstonderdelen zijn dit zbo's die werkzaam zijn in de OCW-domeinen.

Innovatie levert een bijdrage aan het verbeteren van de dienstverlening. Voorbeelden zijn gebruik van *linked data* om data beter toegankelijk te maken, gebruik van AI om de waarde van data te vergroten en gebruik van blockchain kan een bijdrage leveren om een burger meer regie te laten voeren op de eigen digitale identiteit. De Digitale Identiteit is een nieuw concept dat komende decennia enorme impact heeft op de bestaande IT-voorziening. Nu innoveren en leren leidt tot duurzame dienstverlening.

Migratie naar de cloud
Met alle uitdagingen is het essentieel dat een dienstonderdeel niet alleen kijkt naar wat ze wil doen maar ook wat ze niet wil doen. Het beheer van de technische infrastructuur vergt forse inspanningen en vereist technische expertise die vaak lastig is te vinden. Het gebruik maken van een cloudinfrastructuur ligt dan voor de hand. Dit stelt hoge eisen aan de regie en vraagt om een cloudbeleid. Om deze migratie te ondersteunen is OCW bezig om het recent vastgestelde Rijkscloudbeleid te vertalen naar OCW-cloudbeleid. Daarnaast werkt OCW aan de technische infrastructuur om deze gereed te maken voor gebruik van cloud-toepassingen.

Verbeteren kwaliteit sturing
Elke dienstonderdeel richt de eigen sturing in, zij hanteren hierbij de volgende uitgangspunten:

a. Aansluiting op externe doelstellingen
b. Opstellen ontwikkelvoorstellen
c. De juiste dingen doen: Afwegingskader ontwikkelvoorstellen
d. Effectief realiseren

Ad a: Aansluiten op externe doelstellingen
De prioritaire doelstellingen OCW zijn erop gericht de samenwerking te bevorderen. Dienstonderdelen concretiseren deze doelstellingen voor de eigen organisatie.

Ad b: Opstellen ontwikkelvoorstellen
Wanneer aanpassing van informatievoorziening nodig is, wordt een ontwikkelvoorstel gedaan. Hierbij moet rekening worden gehouden met:

a. Beleidsgedreven opdrachten. De opdrachtgever bepaalt of nieuwe diensten geleverd moeten worden of bestaande diensten aangepast. en stelt budget beschikbaar voor vernieuwing of aanpassing.
b. Noodzaak voor levenscyclusgedreven veranderingen. Op basis van monitoring van de actuele situatie wordt bepaald of aanpassingen nodig zijn. "Thermometers" zijn o.a. aflopende contracten, producten die aan het eind van hun levenscyclus komen en incidentmonitoring. Op basis van deze thermometers wordt bepaald welke aanpassingen wenselijk zijn.
c. Management afspraak (MA). De geprioriteerde ontwikkelvoorstellen worden opgenomen in de MA, middels het MA proces worden budgetten gealloceerd. Een aanscherping op dit proces is dat bij investeringen meteen de eis wordt gesteld dat geld voor beheer wordt gealloceerd. De kosten voor beheer moeten meerjarig in beeld worden gebracht. Architectuur roadmap. De architectuur moet zorgen dat de informatievoorziening aan blijft sluiten bij de veranderende eisen die gesteld worden door de omgeving en op technologische aanpassingen. Vervanging kan nodig zijn om aan te blijven sluiten bij de

architectuurkaders. Wanneer vervanging of vernieuwing noodzakelijk is worden ontwikkelvoorstellen gedaan waarin de te verwachten baten van vervanging of vernieuwing worden afgezet tegen de investeringen. Over het algemeen worden deze aanpassingen gefaseerd uitgevoerd. Een architectuur roadmap geeft een meerjarig inzicht in deze fasering.

Ad c: De juiste dingen doen: Afwegingskader ontwikkelvoorstellen
Om de juiste ontwikkelingen uit te voeren dienen ontwikkelvoorstellen tegen elkaar te worden afgewogen. Daartoe wordt een multicriteria afwegingskader gehanteerd. Enkele criteria die hierbij gebruikt worden zijn:

- Draagt het ontwikkelvoorstel bij aan nieuw beleid?
- Draagt het ontwikkelvoorstel bij aan de criteria van de WAU?
- Sluit het ontwikkelvoorstel aan bij de prioritaire doelstellingen van OCW?
- Sluit het ontwikkelvoorstel aan bij de I-strategie Rijk 2021- 2025, hierbij rekening houdend met de prioriteiten die jaarlijks worden vastgesteld?
- Sluit het ontwikkelvoorstel aan bij de architectuurkaders? De architectuurkaders zorgen ook voor de aansluiting op de Rijksbrede en overheidsbrede infrastructuur (de Generieke Digitale Infrastructuur). Daarnaast zorgen de architectuukaders er voor dat wordt aangesloten op de eisen die vanuit wetgeving worden gesteld aan de informatievoorziening.
- Welke risico's brengt het ontwikkelvoorstel met zich mee?

Ad d: Effectiever realiseren
De realisatie dient op een meest effectieve wijze plaats te vinden, bijvoorbeeld volgens traditionele (waterval) of risicobeheersende werkwijze (Agile, Lean of innovatie). Het ontwikkelraamwerk biedt handvatten ter bepaling daartoe. De kwaliteit wordt mede bepaald door monitoring en toetsing, zowel door interne als externe actoren. De departementale CIO (en decentrale CIO's) werken hierin samen met de CIO Rijk, het Adviescollege ICT-Toetsing (AcICT), de Auditdienst Rijk en de Algemene Rekenkamer. De grootschalige trajecten worden op het Rijks-ICT dashboard gepubliceerd[11]. [12]. Voorbeelden hiervan bij DUO zijn vervanging van de bekostigingssystemen (DAB), vervangen legacy studiefinanciering en het programma doorontwikkeling Bron (DOB) dat de gegevensuitwisseling met de scholen een nieuw technologisch tijdperk in heeft geholpen. Realisatie middels een agile werkwijze vergt een aangepaste sturing. DUO heeft een aantal jaren ervaring met deze werkwijze, en gebruikt deze ervaringen om de sturing verder te professionaliseren. DUO geeft vorm aan deze professionalisering met een Transitieplan dat in 2022 en 2023 gerealiseerd zal worden. Voor alle dienstonderdelen geldt dat naast projectsturing er steeds meer aandacht komt voor portfoliosturing.

2.4 Digitaal vaardig OCW

In een digitaal vaardig OCW beschikken alle medewerkers, van beleid tot uitvoering, over de nodige I-kennis en vaardigheden, zodat de I vanaf het begin van de beleidsontwikkeling wordt meegenomen. "I in het hart van beleid" en nieuwe ontwikkelingen vragen om ambtelijk vakmanschap bij alle betrokkenen. Voor het bevorderen van de digitale vaardigheid zijn workshops en cursussen ontwikkeld samen met VWS en SZW die voor medewerkers beschikbaar worden gesteld, zoals de workshop "Informatiebeleid voor (nieuwe) beleidsmedewerkers" en de masterclass "AI en Big data". In 2021 is een intern "CIO-curriculum" georganiseerd voor en door OCW-ers.

[11] Rijks ICT Dashboard
[12] Rijks ICT Dashboard

Verder wordt binnen OCW via het spoor 'Ambtelijk vakmanschap en vermogen', als onderdeel van het concernbrede programma 'OCW Open', langs vier sporen gewerkt aan het vergroten van de bewustwording en het vakmanschap van de organisatie en medewerkers op het gebied van onder meer openheid/transparantie, ambtelijke tegenspraak en reflectie, digitale vaardigheden en leiderschap. Via spoor 3 'Leren en ontwikkelen' start OCW ook samen met BZK een pilot met ontwikkelcoaches, die medewerkers helpen zich verder te ontwikkelen op onder andere digitaal gebied. Daarnaast wordt in het traject 'Bewust digitaal bekwaam', dat nauw samenhangt met 'ambtelijk vakmanschap en vermogen', gewerkt aan zogenoemde digituinen-trainingen.

De schaarste aan I-professionals met specifieke kennis wordt steeds groter, waardoor de concurrentie tussen organisaties, ook binnen overheid, alsmaar verder toeneemt. OCW neemt stappen om als concern OCW samen te werken om te voorzien in voldoende en gekwalificeerde I-medewerkers. Zo wordt onder meer een verkenning uitgevoerd naar de mogelijkheden om intensiever samen te werken binnen OCW op het gebied van de ICT-arbeidsmarkt. Dit gebeurt langs vier lijnen: arbeidsmarktcommunicatie, werving en arbeidsvoorwaarden, inhoud van het werk en loopbaanperspectief. Daarnaast participeert OCW eveneens actief in rijksbrede trajecten, zoals het rijksbrede programma Versterking HR-ICT en het Rijks I-traineeprogramma dat in dit rijksbrede programma is opgezet, om ook op Rijksbreed niveau gezamenlijk verdere stappen op dit vlak te kunnen zetten.

3 Financiële paragraaf

Conform artikel 4 van het Besluit CIO Stelsel Rijksdienst (2020) bevat het meerjarig informatieplan een financiële paragraaf. De financiële paragraaf geeft kwalitatief inzicht in de financiële impact van de prioritaire doelstellingen in het informatieplan. De wijze van financiering is divers en ook zijn er in sommige gevallen nog voorwaarden voor de uiteindelijke toekenning. Er is een relatie met de begroting maar dat is geen harde koppeling.

3.1 Financiële paragraaf domeinen

Financiering onderwijsveld

Het onderwijsveld wordt gefinancierd middels lumpsum bekostiging. OCW heeft daarom geen direct inzicht in de ICT-bestedingen van het veld. De directe investeringen in ICT zijn beperkt tot innovatie-impulsen (zoals die van het Groeifonds) of door subsidiëring van facilitaire organisaties die instellingen ondersteunen bij gebruik van ICT.

Financiering Cultuur en Media

De financiering van instellingen en initiatieven in het cultuur- en mediadomein gebeurt vanuit:

- de *Wet op het specifiek cultuurbeleid* (financiering basisinfrastructuur , incl. de cultuurfondsen van het Rijk);
- de *Erfgoedwet* (subsidies voor het beheer van rijkscollecties in musea)
- de *Mediawet* (gedeeltelijke financiering van de publieke omroepen);
- de *Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen* (bekostiging van het bibliotheekstelsel, via de KB; zie bijlage 1 voor details);
- de *Archiefwet* (financiering van het beheer van overheidsinformatie, ook als cultureel erfgoed).

Voor uitvoering van het digitaliseringsbeleid voor de cultuursector zijn onder andere taken belegd bij DEN, kennisinstituut cultuur & digitalisering, Podiumkunst.net, Netwerk Archieven Design en Digitale cultuur. Deze worden gefinancierd via de Basisinfrastructuur. Daarnaast vindt financiering plaats van het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE) en andere projecten gericht op de digitale transformatie van de culturele en creatieve sector.

3.2 Financiering Apparaat OCW

Elk dienstonderdeel heeft een eigen Management Afspraak waar de ICT-investeringen in zijn opgenomen. Voor grote ICT-trajecten boven de € 5 miljoen is dit zichtbaar op het ICT-dashboard van het Rijk.

OCW wordt aangeslagen voor gebruik van de Generieke Digitale Infrastructuur (GDI). Deze kosten komen voor rekening van het apparaat terwijl het gebruik voor een deel bij het veld ligt. Voor Werken aan Uitvoering (WaU) en Open orde krijgt OCW aanvullende financiering.

Bijlage 1 OCW stelsels

OCW is stelselverantwoordelijk voor onderwijs, wetenschap en cultuur en media. De inrichting van deze stelsels wordt hieronder kort toegelicht.

Onderwijsstelsel
Het ministerie van OCW is verantwoordelijk voor de kwaliteit, de toegankelijkheid en de doelmatigheid van het stelsel. Het ministerie van OCW stelt de juridische en financiële kaders, met wet- en regelgeving en bekostiging.

Voor de sectoren Primair Onderwijs (PO) en Voortgezet Onderwijs (VO) definieert het ministerie het curriculum en referentieniveaus en eindtermen. Het MBO heeft een landelijke kwalificatiestructuur met kwalificatiedossiers. De sector Hoger Onderwijs (HO) verzorgt niet alleen onderwijs maar verricht ook onderzoek. Het HO bepaalt zelf de eindkwalificaties en stemt ze af met het beroepenveld en de wetenschap. In dit opzicht is het hoger onderwijs autonomer dan de andere onderwijssectoren. Het ministerie maakt in nauw overleg met het veld een vierjaarlijkse Strategische Agenda.

Artikel 23 van de Grondwet biedt scholen vrijheid van stichting, vrijheid van richting en vrijheid van inrichting. Uiteraard is die vrijheid niet onbegrensd en is er een tendens om meer eisen te stellen aan scholen, bijvoorbeeld voor burgerschap en kwaliteit. Verder nam de verantwoordelijkheid van schoolbesturen toe door de lumpsumbekostiging.

De inspectie houdt toezicht op de kwaliteit van het onderwijs in de PO, VO en MBO sector. Bij de HO sector houdt de inspectie geen toezicht op de kwaliteit van opleidingen, alleen op de naleving van wet- en regelgeving door instellingen. Alle opleidingen worden periodiek beoordeeld door commissies van onafhankelijke deskundigen (peer review). Op basis daarvan worden de opleidingen geaccrediteerd door de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO). De inspectie rapporteert op stelselniveau over de ontwikkeling van de onderwijskwaliteit in alle sectoren.

Het agentschap DUO is verantwoordelijk voor de uitvoeringstaken van OCW op gebied van onderwijs. De wettelijke taken van DUO zijn ingedeeld in vijf hoofdproducten:

1. Bekostiging.
2. Reguliere en aanvullende bekostiging en verantwoording van po, vo, bve en ho.
3. Studiefinanciering, reisrecht aan studenten (mbo en ho), beurs voor leraren.
4. Examens. Organiseren van de logistiek van staats-, school- en centrale examens. Voor bepaalde vakken examens afnemen. Ondersteunen en uitvoeren van digitale examens.
5. Informatieproducten. Verstrekken van beleids- en begrotingsinformatie aan bestuursdepartement, veldorganisaties, andere overheden, Inspectie van het Onderwijs, CBS, onderwijsinstellingen en het publiek.

6. Registers. Inwinnen, beheren en verstrekken van gegevens voor onderwijsinstellingen, ketenpartners (Kennisnet, Surf en gemeenten), burgers, OCW, andere departementen en uitvoering

Wetenschap stelsel
Het ministerie van OCW is verantwoordelijk voor het onderzoeks- en wetenschapsbeleid, stelt de juridische en financiële kaders, met wet- en regelgeving en bekostiging. Middels de eerste geldstroom wordt onderzoek direct gefinancierd. De tweede geldstroom gaat naar het NWO en de KB. Naast OCW stellen ook andere partijen geld beschikbaar voor onderzoek, dit is de derde geldstroom. De Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) moet kennisdeling bevorderen tussen haar leden en andere wetenschapsbeoefenaars. De Koninklijke Bibliotheek (KB) moet zorgen voor de nationale bibliotheekverzameling, nationale voorzieningen bevorderen en in stand houden, en de afstemming bevorderen met de overige wetenschappelijke bibliotheken.
De wetenschap wordt beoefend door Hoger Onderwijs instellingen. Binnen de door OCW gestelde kaders bepalen ze zelf de wijze waarop het onderzoek wordt uitgevoerd.

Cultuurstelsel
De Rijksoverheid werkt samen met de gemeenten en provincies, andere ministeries, marktpartijen en particuliere fondsen aan een kwalitatief, toegankelijk en pluriform cultuuraanbod. Het ministerie van OCW moet samen met zijn uitvoeringsorganisaties, inspecties en adviesraden, de voorwaarden scheppen voor het in stand houden, ontwikkelen en sociaal en geografisch spreiden van cultuuruitingen. De taken van het ministerie op het gebied van cultuur zijn verankerd in:

- de *Wet op het specifiek cultuurbeleid*, die de basis vormt voor rijkssubsidies voor cultuur. De door de Rijksoverheid gesubsidieerde culturele fondsen en instellingen (zoals musea en collecties, theater- en dansgezelschappen, muziekensembles en orkesten, presentatie-instellingen voor beeldende kunst, film, of organisaties voor letteren en ontwerp) vormen daarbij de 'basisinfrastructuur'.
- de *Erfgoedwet*, die bepaalt wat tot ons cultureel erfgoed behoort, wie daarvoor verantwoordelijk is en hoe het toezicht erop geregeld is. De Erfgoedwet vormt ook het kader voor de bekostiging van het beheer van de rijkscollecties en andere collecties waarvoor het Rijk verantwoordelijkheid neemt.
- de *Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen*, die de taken van de bibliotheken bepaalt en de verantwoordelijkheden die overheden ten aanzien daarvan hebben. Fysieke bibliotheken zijn een verantwoordelijkheid van de gemeenten, maar het Rijk bekostigt de taken van het stelsel via de Koninklijke Bibliotheek.
- de *Archiefwet*, die betrekking heeft op het beheer van overheidsinformatie op alle bestuurlijke niveaus. Het Nationaal Archief bewaart de archieven van de landelijke overheidsorganen en maakt ze toegankelijk, en beheert archieven van maatschappelijke organisaties en personen van nationaal belang. De Regionale Historische Centra (RHC's) bewaren archieven van het Rijk en decentrale overheden.

Mediastelsel
Het Nederlandse mediastelsel bestaat uit een publiek en een commercieel deel.
De taken van de overheid en haar uitvoeringsorganisaties ten aanzien van het publieke deel van het omroepstelsel zijn verankerd in de *Mediawet*, die de bijzondere wettelijke rechten en plichten bepaalt van de (samenwerkende) landelijke, regionale en lokale publieke omroepen. De overheid financiert ook deels de landelijke publieke omroep (naast financiering uit reclame-inkomsten). Ook de lokale omroepen vallen onder de stelselverantwoordelijkheid van het ministerie van OCW, maar ze worden gefinancierd door de lokale overheden, vanuit het Gemeentefonds. In het coalitieakkoord staat de ambitie om in de toekomst ook de lokale publieke omroepen direct vanuit de Mediabegroting te financieren. De *Telecommunicatiewet* garandeert dat er etherfrequenties beschikbaar zijn voor radio- en televisiezenders van publieke omroepen.

- Voor de commerciële omroepen geldt een lichter wettelijk kader, gebaseerd op de minimumstandaarden uit de Europese *AV-richtlijn* voor reclame en sponsoring, promotie van Europees en onafhankelijk product en bescherming van de jeugd.
- De overheidsbemoeienis met het private deel van de journalistiek is bescheiden. Er geldt een laag btw-tarief voor digitaal en print, en er worden jaarlijks projectsubsidies beschikbaar gesteld via verschillende journalistieke fondsen.

Bijlage 2 Eindnoten

[i] De BIO is het basisnormenkader voor informatiebeveiliging binnen alle overheidslagen (Rijk, gemeenten, provincies en waterschappen). Het is gebaseerd op internationale standaarden, de ISO-normen 27001 en 27002. De zes BIO-standaarden zijn 1. Vergroten bewustzijn, 2. Veilige en open cultuur, 3. Inrichten risicoteam, 4. Borgen risicomanagement, 5. Aandacht ketensamenwerking, 6. Controleren en evalueren;
[ii] een Computer Security Incident Response Team (CSIRT) handelt in geval van cybersecurity incidenten en helpt de organisatie adequate maatregelen te treffen, zodat schade wordt gereduceerd en een snel herstel van de dienstverlening wordt bereikt.